

Reflections on Parliamentary Monarchy

(Abstract)

KEYWORDS: Georgia, Vine Cross, Autocephaly, Royal Dynasty, National Dignity, Aaronic Principle, Royal Principle, Kingdom, Russian Tyranny, Parliamentary Monarchy

The captivating idea of restoring our ancient royal monarchy in the face of modern Georgian reality sparks debate and contention. It has fervent supporters and resolute opponents alike.

Archpriest Archil Mindiashvili offers an impressive, yet carefully reasoned and convincing analysis of this situation. In the very title of his publication, the archpriest states his position clearly: “The autocephaly of the Georgian Church has been restored; the royal throne of the Bagrationi will be restored as well.” To substantiate this view, Mindiashvili cites an argument that is indisputable for every true Christian: “I deem it necessary to draw your attention to a prophecy made by the Most Holy Mary regarding the Vine Cross. St John Chrysostom, in his commentary on the Book of Exodus, states: one arm of the Precious Cross symbolises the Aaronic – or priestly – principle, whereas the other symbolises the royal principle. Thus, the Holy Father says, the power of the Cross is upheld on earth by the priestly and royal principles.”

For an Orthodox nation, this would seem to provide sufficient grounds for bridging the divide between supporters and opponents of the monarchy: how could a citizen committed to strengthening the country oppose an institution that reinforces the presence and authority of the Vine Cross – bestowed upon Georgia by the Mother of God? Undoubtedly, both sides comprise patriots who love their country; nevertheless, the conflict persists. To resolve it in a civilised manner, it is essential to examine the relevant nuances, pursue truth through careful inquiry, exchange views, and reach a resolution by presenting and substantiating arguments, or by refuting the claims of one’s opponents. The present study seeks to do precisely that.

Thomas Paine – born in Britain and later a leading ideologue of the American colonies’ struggle for freedom and independence and regarded as one of their “Founding Fathers” – authored the fifty-page pamphlet *Common Sense*, which became a manifesto of the American Revolution. In it, he primarily rejects and criticises absolute monarchy, using the British monarchy as his principal example. In this seminal work, Paine advanced two principal theses. The first is particularly relevant to the present study: he denounces monarchy as an illegitimate form of government that contradicts the principles of liberty and is morally corrupt, and he further argues that hereditary succession is inconsistent with Scripture. Opponents of restoring the monarchy in Georgia often cite this argument alone, overlooking the fact that Paine referred to absolute monarchy.

Absolute monarchy and constitutional monarchies (including parliamentary monarchies) are fundamentally different. As His Holiness and Beatitude, Ilia II, Catholicos-Patriarch of All Georgia, has explained, “Under a parliamentary monarchy, the king reigns but does not rule; it is the parliament that rules.” This

is a system of an entirely different order – distinct from the dangers of absolute monarchy that Thomas Paine criticised and that Georgian opponents seek to invoke.

For some anti-monarchists, a further argument is that monarchy cannot guarantee that the heir will invariably prove worthy and benefit the country; they point to evidence from Georgian history. I believe this argument, too, fails to withstand scrutiny. In the first place, no institution can offer such a guarantee. Indeed, no assurance exists, whether the head of state is a monarch, prime minister, or president. That does not, however, diminish the importance of ensuring that the heir receives an appropriate upbringing and education. Georgia has a long tradition of this, and it is incumbent upon us to revive it.

The example of King George II alone is sufficient. He chose George Tchkondideli to educate, rear and prepare his son – the heir to the Kingdom of Georgia – for kingship. The decree issued by the Council of Ruisi-Urbnisi, *Dzeglistsera*, hails George Tchkondideli as “the eye of the council” and honours him with the description: “a man of consummate spiritual and physical virtue, replete with wisdom and insight, intelligent, sharp, and blessed.” Is it surprising that such a brilliant mentor raised the future King David IV of Georgia, who unified the kingdom, strengthened and developed it, and set it on the path towards the “Golden Era”?

Secondly, a survey of Georgian history reveals no shortage of illustrious and noble monarchs who devoted themselves to the interests of the nation and the country – from Pharnavaz I to Pharsman, Mirian, Gubaz, Vakhtang Gorgasal, David the Curopalates, Bagrat, David IV, Tamar, Demetrius II, George V, George XI, Teimuraz II, and Heraclius II... Let us focus on George the Brilliant. David Mirotadze, a historian, politician and

distinguished scholar, observes: “His reign is not merely a symbol of past glory; it represents an analytical resource that allows us to understand how a state can preserve its sovereignty, develop its institutions, and strengthen its autonomy amidst a crisis. In this sense, the reign of George the Brilliant is not a matter of nostalgic mythology for modern Georgia, but rather an example of strategic thinking – a model and a rational paradigm for preserving and strengthening the state within a complex geopolitical environment.”

Otar Chkheidze’s political-analytical essay, “For Parliamentary Royal Authority,” stands as a classic example of how to establish the truth and present it in a well-argued, convincing manner. Tempered by his mastery of the written word, the author employs a traditional, time-tested method of developing an idea, guiding us to a conclusion through the juxtaposition and analysis of two opposed theories, two competing concepts. The author’s primary aim is to critique Marxist theory and to demonstrate the superiority of the classical theory of the state – a point made clear from the outset: “When Marxist theorists turned all theories upside down, the theory of the state met the same fate. They derived the theory of the state from the definition of class – specifically, from the definition of class and the division of history into socio-economic formations.”

Subsequently, employing the method of comparison and contrast, Otar Chkheidze conducts a meticulous evaluation and analysis of the three state systems identified within classical theory: the monarchical-royal, the republican-democratic, and the despotic-tyrannical. He examines them from a historical perspective: “Classical state theory regards royal authority as relatively more humane than the other two systems.

“According to this theory, royal authority is legitimate authority; it possesses laws and upholds them. Adherence to the law is its virtue, and virtue is the foundation of its stability. Moderation, too, is a product of virtue, as is justice.

“For a democratic government, the law is changeable, unstable, and transient. Conflicts between factions undermine the rule of law, making it difficult to maintain moderation. Factional leaders get trapped by their passions. The people become disengaged and confused; they might sweep everything away in a torrent, or they might devolve into an inert mass. More often, passions run wild, paving the way for tyrannical rule...

“A tyrannical regime disregards the law; the law and the authorities exist in separate spheres. Such a regime is governed by fear – specifically, the tyrant’s fears and whims. Fear and despotism enslave the individual, causing morality to collapse and all values to be wasted. Human dignity is being destroyed...”

Step by step – through logical reasoning, premises and arguments, stern yet dignified Kakhetian humour, sarcasm, historical facts, effective analogies and parallels, and a profound command of the nation’s history and of the true essence of events – the author guides us to the central idea, the most vital message: “We must pick up exactly where it was left off.”

“Two hundred years. Two hundred years of decline and erosion... Easier said than done. Our only consolation is that the Arabs, too, held sway over us for two hundred years, and Russian rule, in all likelihood, cannot last much longer. The Georgian people rose against Arab oppression – hope began to dawn; they will rise against Russian oppression, too. Hope is dawning – but it remains merely a dawning so far.

“Our life as a sovereign state came to a halt the moment the idea emerged of transforming the royal authority into a

parliamentary monarchy. At the time, this was a progressive political conviction – and likely the very means of ensuring Georgia’s survival as a state – yet the ‘Treaty of Protection’ obliterated this, along with everything else. And so, our life as a sovereign state ceased. Political thought, too, faded away. It happened gradually – after a harsh struggle and a long resistance – but ultimately, it did fade away.

“And I believe that it should resume exactly where it left off; this must be logical and appropriate for our times – for our current political situation.

“Nor can it be dismissed as outdated. The statehood of England, Japan, Spain and Belgium rests on precisely such political foundations, and no one could reasonably describe any of these countries as unformed – whether politically, economically or culturally. No one could say so.”

Given the independence of these four powers – the three branches of government and the Fourth Estate – establishing the parliamentary monarchy in Georgia would be entirely justified – not merely desirable: a system in which “a king reigns but does not rule.” After all, the king is the “embodiment of the Heavenly Sovereign.” A king who “strengthens the process of the nation’s spiritual and state survival.” Above all, “it should resume exactly where it left off”; “let us try again what we have experienced well, this time – renewed as a parliamentary monarchy, of course.” I believe that such a political step would greatly enhance Georgia’s international standing and prestige, restore the lustre of its historical image, and strengthen the country as a sovereign state.

მოსაზრებები საპარლამენტო მონაქმნის შესახებ

საპანამო სიტყვები: საქართველო, ვაზის ჯვარი, ავტოკეფალია, სამეფო დინასტია, ეროვნული ღირსება, აზროვნული საწყისი, სამეფო საწყისი, სამეფო, რუსული ტირანია, საპარლამენტო მონაქმნი

„წმინდა ნინოს ჯვრის გაშლილი ფრთები, მწუხარებით რომ დაიხარა თანდათან, როცა სამეფო დინასტია და ტახტი გაუქმდა საქართველოში, როცა საქართველოს ეკლესიამ ავტოკეფალურობა დაკარგა...“,¹ წერს გამორჩეული მოაზროვნე, თანამედროვე ღიღებულის მწერალი, პუბლიცისტი და მეცნიერ-მკვლევარი მაკა ჯოხაძე სულ სხვა ვითარებასა და პრობლემასთან დაკავშირებით და, როგორც მისდარად ღრმად და მასშტაბურად მოფიქრალ-განმცდელ შემოქმედს ეკადრება, იქვე სვამს რიტორიკულ კითხვას: „მართლა დაიხარა წმინდა ნინოს ჯვრის ფრთები?“ – ეს უკვე ბავშვობისდროინდელი შეკითხვებიდან აღარაა; ამას ღიღები კითხულობენ დღესაც. ზოგს უკვირს, ზოგი იჭენეულობს, ზოგს კიდევ მთელი არსებით სწამს ამ სასწაულის...² იმათ რიცხვს მივეკუთვნები, ვისაც „მთელი არსებით სწამს ამ სასწაულის...“ კაცმა რომ თქვას, ხომ არცა აქვს დიდი მნიშვნელობა, რეალურად დაიხარა თუ არა წმინდა ნინოს ჯვრის გაშლილი ფრთები მწუხარებისგან. არსებითი ხომ ის წუხილია, რომელმაც ეს ლეგენდა შვა: განა შესაძლებელია წარმოვიდგინოთ საქართველოს ისტორიის მეტ-ნაკლებად მცოდნე

მამულიშვილი, ვის სულსა და გულშიც ეს არ მოხდა – თუნდაც, სიმბოლურად. ანდა, ეროვნულმა სიამაყემ არ გაშალა ფრთა, როცა პირველად გააცნობიერა, რომ ჯერ კიდევ IV საუკუნეში კაპადოკიელმა წმ. ნინომ ქრისტიანობა გვიქადაგა და ახლადგაქრისტიანებულმა მირიან მეფემ უშორეს 326 წელს ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად გამოაცხადა საქართველოში;³ ან კიდევ, როდესაც 1917 წლის 12(25) მარტს მცხეთის სვეტიცხოვლის ტაძარში შეკრებილმა ქართველმა სამღვდელოებამ საგანგებო საეკლესიო კრებაზე აღადგინა ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის დამოუკიდებლობა (ავტოკეფალია) და კვლავ შემოიღო საპატრიარქო მმართველობა.

1943 წლის ნოემბერში მოსკოვში გამართულ საეკლესიო კრებაზე, როდესაც ოფიციალურად აღდგა ექპარისტული (ლოცვითი) კავშირი, ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია სცნო რუსეთის ეკლესიამაც, ხოლო 1990 წელს ჩვენი ეკლესიის ავტოკეფალია აღიარა და დაამტკიცა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ. მაშინ უთუოდ გაიშალა წმინდა ნინოს ჯვრის აარონული ანუ სამღვდლო საწყისის ფრთა; თუ რეალურად ვერა, ყოველთა ქართველთა წარმოსახვაში მაინც...

წმინდა ნინოს ვაზის ჯვარს მეორე, სამეფო ფრთა კვლავ მწუხარედა აქვს დახრილი. სავარაუდოდ, ასეა ყოველი ჭეშმარიტი ქართველი მართლმადიდებელი ქრისტიანის სულსა და გულში.

სერიოზული გამოკვლევისთვის ზედმეტად ემოციური დასაწყისი გამომივიდა. ვერც ვარაუდებზე აიგება ჭეშმარიტების მეცნიერული ძიება. ამიტომ შევეცდები რაციონალური, ლოგიკური აზრი შევაშველო და არგუმენტებით გავამყარო საკუთარი დამოკიდებულება საკითხისადმი. მოვიშველიებ მათემატიკოს ჯორჯ პოიას შეგონებასაც, რომ „ადამიანურ ემოციათა გარეშე არასოდეს არსებულა, არ არსებობს და ვერც ვერასოდეს

იარსებებს ჭეშმარიტების ადამიანური ძიება“.⁴ უმთავრესი კი ისაა, არ დაირღვეს ბალანსი ჭეშმარიტების ძიების გზაზე. ემოციამ, განცდამ არ გადაფაროს სიმართლე: „...რათა უმეიფესი მასალა – სიმართლე არაფერს უთმობდეს უელასტიურეს სიცრუეს“.⁵ თორემ, ემოცია ხომ ჭეშმარიტი აზრის „მარილია“, უმოკლესი გზით რომ უკვალავს გზას სიმართლეს ადამიანთა გონებისაკენ, სულისა და გულისკენ.

აზრთა სხვადასხვაობასა და ჭიდილს იწვევს თანამედროვე ქართულ რეალობაში ჩვენი უძველესი სამეფო მონარქიის აღდგენის მომხიბლავი იდეა. მას თავგამოდებული მომხრენიც ჰყავს და შეუპოვარი მოწინააღმდეგენიც.⁶ ამ ვითარების საინტერესო, არგუმენტირებულ და დამაჯერებელ ანალიზს გეთავაზობს დეკანოზი არჩილ მინდიაშვილი.⁷ ავტორი პუბლიკაციის სათაურშივე ცალსახად გამოხატავს საკუთარ პოზიციას: „აღდგა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია, აღდგება ბაგრატიონთა სამეფო ტახტიც“.⁸ საკუთარი პოზიციის გასამყარებლად მინდიაშვილი ლიდში იმოწმებს ყოველი ჭეშმარიტი ქრისტიანისთვის უდავო არგუმენტს: „საჭიროდ მივიჩნევ თქვენი ყურადღება მივაპყრო ყოვლადწმინდა მარიამის ერთ წინასწარმეტყველებას, რომელიც ვაზის ჯვრის მიმართ გამოთქვა. წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტავს რა გამოსვლათა წიგნს, იტყვის: პატიოსანი ჯვრის ერთი ფრთა განასახიერებს აარონულ ანუ სამღვდლო საწყისს, ხოლო მეორე – სამეფოს. მაშ, ამბობს წმინდა მამა, ჯვრის ძაღლას დედამიწაზე განამტკიცებს სამღვდლო და სამეფო საწყისები“.⁹

შემდგომ არჩილ მინდიაშვილი ყურადღებას ამახვილებს ფრიად საინტერესო გარემოებაზე: „ჯვარი ვაზისას თავდაპირველად ორივე ფრთა სწორი ჰქონდა (ამას ადასტურებს, მაგალითად, XVII საუკუნის შიომღვიმის წმ. ნინოს ხატი, ასევე, სვეტიცხოვლის

ტადარში არსებული წმ. ნინოს ფრესკა ვაზის ჯვრით ხელში. ამავე აზრისაა ისტორიკოსი პლატონ იოსელიანიც) და ასე იყო რუსეთის მიერ საქართველოს მიერთებამდე, ვიდრე ჩვენი ერის და ეკლესიის უდიდესი სიწმინდე – ჯვარი ვაზისა საქართველოდან სომხეთის გაგლით რუსეთში არ მოხვდა“.¹⁰

როგორც ისტორიულადაა ცნობილი: „საქართველოს ეკლესია ანექსიამდე ავტოკეფალური იყო. საქართველოს მართავდა ბაგრატიონთა სამეფო დინასტია (ეს ორი რამ განამტკიცებდა ღვთისმშობლის ბოძებული ვაზის ჯვრის ძაღლას საქართველოში)“.¹¹ თითქოსდა, საკმარისი არგუმენტი მართლმადიდებელი ერისთვის იმ წინააღმდეგობის დასაძლევად, რაც სამეფო ხელისუფლების მომხრეთა და მოწინააღმდეგეთა შორის არსებობს – საკუთარი ქვეყნის ძლიერების მოსურნე მოქალაქე როგორ შეიძლება იმის წინააღმდეგი იყოს, რაც „ღვთისმშობლის ბოძებული ვაზის ჯვრის ძაღლას განამტკიცებს საქართველოში?“¹² მაგრამ ეს წინააღმდეგობა არსებობს და დეკანოზ არჩილ მინდიაშვილს თავის მსჯელობაში შემოაქვს დამატებითი არგუმენტები. იგი მკითხველის ყურადღებას მიაპყრობს იმ ფაქტს, რომ საქართველოს ზეობის ხანაში, როცა ეკლესია დამოუკიდებელი (ავტოკეფალური) იყო და სამეფო დინასტიაც ფუნქციონირებდა, ჯვარი ვაზისას ორივე ფრთა სწორი ჰქონდა, ხოლო „როდესაც რუსეთის იმპერატორმა პავლემ კეთილ იწება და ქართველ ერს უკან დაუბრუნა ჯვარი ვაზისა, ჯვარს ორივე ფრთა დაშვებული ჰქონდა“.¹³ ისიც უნდა გავიხსენოთ რომ ამ დროისათვის ქართულ ეკლესიას რუსული ტირანიის მმართველობის შედეგად „დაკარგული აქვს ავტოკეფალია, ხოლო ერსა და ქვეყანას – დამოუკიდებლობა, თავისუფლება და მირონცხებული ქართული მეფობა“.¹⁴ არჩილ მინდიაშვილი აქ გვთავაზობს საგულისხმო მოსაზრებას: „ესაა ვაზის

ჯვრის წინასწარმეტყველება აწმყოზე (წმ. იოანე ოქროპირი ანსხვავებს წინასწარმეტყველების სამ სახეს: წარსულზე, აწმყოსა და მომავალზე).¹⁵ ავტორის საბოლოო დასკვნაში ვკითხულობთ: „მწამს, დადგება ქაში, როდესაც ვაზის ჯვრის ფრთები კვლავ გაიშლება: აღდგა ეკლესიის ავტოკეფალია – აარონული სამღვდლო საწყისი, მობრუნდება ცხეებული მეფეც, ქართველთა სამეფო საწყისიც აღდგება. ვფიქრობ, ეს უნდა უძღოდეს წინ ივერიის გაბრწყინებას, რომელიც ნაწინასწარმეტყველებია თვით უფლისა ჩვენისა იესუ ქრისტეს მიერ და ასევე სული წმიდის მადლით – ათონელი და რუსი მამებისაგან“.¹⁶

დეკანოზი არჩილ მინდიაშვილი წლების განმავლობაში აქტიურად ქადაგებს,¹⁷ რომ მონარქიის იდეის აღდგენა აუცილებელია. იგი იმოწმებს არაერთი წმინდა მამის შეგონებას ამასთან დაკავშირებით: „მეფე განსულიერებული ხატია ზეციური მეუფისა“ (ღირსი მაქსიმე ბერძენი); სხვაგან: „შეუძლებელია ქრისტიანებს ჰქონდეთ ეკლესია, მაგრამ არ ჰყავდეთ მეფე“ (მსოფლიო პატრიარქი ანტონი); შესაბამისად, იგი ცდილობს დაარწმუნოს საზოგადოება, რომ საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის (ავტოკეფალიის) აღდგენასთან ერთად აუცილებელია ბაგრატიონთა სამეფო ტახტის აღდგენაც, რაც ერის სულიერი და სახელმწიფოებრივი გადარჩენისთვისაა საჭირო. მისი ქადაგებების არსია, რომ: „მეფე განსულიერებული ხატია ზეციური მეუფისა“.¹⁸ მაგრამ... არის კიდევ ერთი „მაგრამ“ – მაკა ჯოხაძის რიტორიკული კითხვა: „მართლა დაიხარა წმინდა ნინოს ჯვრის ფრთები?“¹⁹

ვისაც არ სწამს ამ სასწაულის, ვინც იტყენულობს ან უკვირს? XXI საუკუნეა, დემოკრატიის გზაზე დამდგარი საქართველო და სიტყვისა და აზრის თავისუფლება. პირველ ორ კატეგორიასაც ხომ უნდა გაეცეს დამაჯერებელი პასუხი? მათი აზრის, მათი ეჭვის,

მათი მოსაზრებების გაუთვალისწინებლობაც ხომ არ იქნება მართებული? ასეთ გაგებასაც ხომ აქვს არსებობის სრული უფლება? ყოველ შემთხვევაში, ვიდრე ვიპოვით ჭეშმარიტებას, ან მისკენ სავალ გზას მაინც.

წარმოშობით ბრიტანელი, საქმით – თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ამერიკული კოლონიების ბრძოლის იდეოლოგი, ერთ-ერთი „დამფუძნებელი მამა“ თომას პეინი, მწერალი, ფილოსოფოსი, პუბლიცისტი, „ამერიკის ინტელექტუალ ნათლიად“ (“intellectual godfather” of America) წოდებული, იმის გამო, რომ მისი 50-გვერდიანი პამფლეტი „სალი აზრი“²⁰ ამერიკული რევოლუციის მანიფესტად იქცა, პირველყოვლისა აბსოლუტურ მონარქიას უარყოფს და აკრიტიკებს ბრიტანეთის მონარქიის მაგალითზე.²¹

თავის უმთავრეს ნაშრომში „სალი აზრი“ პეინს ორი ძირითადი თეზისი აქვს წამოყენებული, რომელთაგან ჩვენთვის ამჯერად სანტერესოა პირველი: „აბსოლუტური მონარქია ბოროტებაა, იგი ბიბლიის საწინააღმდეგოა“.²² მონარქიის ინსტიტუტის აღდგენის მოწინააღმდეგენი საქართველოში ხშირად იმოწმებენ თომას პეინის ამ მოსაზრებას იმის გაუთვალისწინებლად, რომ აბსოლუტური და საკონსტიტუციო მონარქიები, ან კიდევ – პარლამენტური და აბსოლუტური მონარქია სრულიად სხვადასხვა რამეა. ისინი სოფისტური მსჯელობის გზით მიდიან, როცა ლოგიკური უზუსტობანი სიყალბის დამკვიდრებას უწყობს ხელს. კერძოდ, სოფისტური ხერხებიდან ისინი იყენებენ „ნაჩქარევი განზოგადების“²³ სახეობას.

როგორც უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორე გემოდღვრადა: „საპარლამენტო მონარქიის“²⁴ პირობებში მეფე მეფობს, მაგრამ არ მართავს, მართავს პარლამენტი“.²⁵ ეს სრულიად სხვა რამაა, აბსოლუტური მონარქიისა და იმ საფრთხეებისგან დაზღვეული, რადიკალურად განსხვავებული, რასაც პეინი აკრიტიკებდა და უარყოფდა

და რის არგუმენტად გამოყენებასაც დღეს ღამობენ მონარქიის იდეის აღდგენის მოწინააღმდეგენი.

ანტიმონარქისტთა ერთი ნაწილისთვის არგუმენტი ისიცაა, რომ მეფის ინსტიტუტი ვერ იძლევა გარანტიას, ტახტის მემკვიდრე ყველა შემთხვევაში ღირსეული გამოდგეს და ქვეყანას სიკეთე მოუტანოს; რომ ამის მაგალითებიც უზვადაა საქართველოს ისტორიაში...

ჯერ ერთი, ვერცერთი ინსტიტუტი ვერ მოგვცემს ამგვარ გარანტიას. ასეთი გარანტიები არ არსებობს. აქ გამორჩეულ ქართველს, XX საუკუნის თვალსაჩინო მოღვაწეს, ჯანსუღ ღვინჯილიას დავიმოწმებ: „სულ დავით აღმაშენებლისა და თამარ მეფის სიდიდის მეფეს ვინ გვიბოძებდა! დავითიდან ახალ დავითამდე დიდი დრო გადის, თამარიდან ახალ თამარამდე – ასევე, დიდი დრო. ამდენად, საერთო ძალისხმევით უნდა აიზიდოს ის საერთო სატკივარი, რასაც რიგ შემთხვევაში დიდი მამულიშვილი ეწევა“.²⁶ სხვა საქმეა რომ ყველაფერი უნდა გაკეთდეს ტახტის მემკვიდრის სათანადოდ აღზრდა-განათლებისთვის. ამის ტრადიციაც გვაქვს საქართველოში და მისი აღდგენა გვმართებს. თუნდაც მეფე გიორგი II-ს მაგალითიც ხომ კმარა, გიორგი ჭყონდიდელი რომ გამოარჩია შვილის – ტახტის დიდებული მემკვიდრის აღსაზრდელად და სამეფოდ მოსამზადებლად; ის გიორგი ჭყონდიდელი, ვისაც რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების „ძეგლისწერა“ „კრების თვალს“ უწოდებს და კურთხევით მოიხსენიებს მის მეუფებას: „კაცი სრული ყოვლითა სიკეთითა სულისა და ხორცთასა, სავსე სიბრძნითა და გონიერებითა, გამნჭრიახი, სვიანი და ფრთხილ“.²⁷ განა გასაკვირია ან – შემთხვევითი, რომ ასეთმა პიროვნებამ დავით აღმაშენებელი აღუზარდა საქართველოს?

მეორეც, თუ საქართველოს ისტორიას გადავხედავთ, იოლად დავრწმუნდებით, ცოტა არ გვყოლია ერის, ქვეყნის ინტერესებს შეწირული, სახელოვანი, ღირსეული მეფე: ფარნავაზი, ფარსმან II ქველი, მირიან III, გუბაზ II,

ვახტანგ გორგასალი, დავით კურაპალატი, ბაგრატ III, დავით IV აღმაშენებელი, თამარ მეფე, დემეტრე II თავდადებული, გიორგი V ბრწყინვალე, გიორგი XI, თეიმურაზ II, ერეკლე II... ჩამოთვლა ძალიან შორს წაგვიყვანს.

გიორგი ბრწყინვალეზე შეფხერდებით, ვინაიდან, როგორც ისტორიკოსი და დიდებული პოლიტიკოს-მკვლევარი დავით მიროტაძე თავის უაღრესად საინტერესო, ღირებული პრაქტიკული რეკომენდაციების შემცველ გამოკვლევაში წერს: „მისი (მეფე გიორგი ბრწყინვალეს, დ.ტ.) მმართველობა არ არის მხოლოდ წარსულის დიდების სიმბოლო. იგი წარმოადგენს ანალიტიკურ რესურსს, რომელიც საშუალებას გვაძლევს გავიაზროთ, როგორ შეიძლება სახელმწიფომ კრიზისის პირობებში შეინარჩუნოს სუვერენიტეტი, განავითაროს ინსტიტუტები და გააძლიეროს საკუთარი ავტონომია.

ამ თვალსაზრისით, გიორგი ბრწყინვალეს მმართველობა თანამედროვე საქართველოსთვის არის არანოსტალგიური მითოლოგია, არამედ სტრატეგიული აზროვნების მაგალითი, ნიმუში, რთულ გეოპოლიტიკურ გარემოში სახელმწიფოს შენარჩუნებისა და გაძლიერების რაციონალური მოდელი“.²⁸ შემდეგ მკვლევარი აკონკრეტებს: „მეფე გიორგი ბრწყინვალეს ეპოქა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ისტორიული არქეტიპი, რომელიც აჩვენებს, რომ მცირე სახელმწიფოს წარმატება დამოკიდებულია სამ ფაქტორზე:

1. სტრატეგიულ ადაპტაციაზე საერთაშორისო სისტემაში;
2. შიდა ელიტური ბალანსის მართვაზე;
3. პოლიტიკური ლიდერობის ხარისხზე“.²⁹

ანალოგიურად, ჩვენი დიდებული მეფეთა დეაწლის, მათი სტრატეგიული აზროვნების, პოლიტიკური აღდგომა, დიპლომატიური კულტურისა და ა.შ. მაგალითზე უმრავი სასარგებლო დასკვნისა და რეკომენდაციის შემუშავებაა შესაძლებელი, რაც დღევანდელ მმართველთ, ზოგადად,

პოლიტიკოსებს, ხშირ შემთხვევაში, გაუიოლებდა საქმეს, „ბორბლის თავიდან გამოგონებაც“ აღარ დასჭირდებოდათ...

და ბოლოს, „სეფე-სიტყვა“ დავუტოვეთ პიროვნებას, რომელიც მთელი ცხოვრება ჩვენი „პატარა სამშობლოს“³⁰ ბედზე ფიქრითა და დარდით იყო დაყურსული და მთელ მის ხვავრიელ შემოქმედებას: რომანებს, პიესებს, ეტიუდებს, ნოველებსა თუ პუბლიცისტურ წერილებს, გამოორჩევით – მემუარულ „ჩანაწერებს“³¹ ლაიტმოტივად გასდევს საქართველოს მომავალზე ფიქრი და ურვა.

საჭირო დროს მაღამოსავით სულზე მისწრებული სიტყვისა და აზრის დიდოსტატი, ოთარ ჩხეიძე, ერის საფიქრალს დიდოსტატურად იყო შეჭიდებული. ჯერ კიდევ წინა საუკუნის რთულ, 1990 წელს ყველა ნაღდი მკთხველისთვის ძვირფასმა გაზეთმა „ლიტერატურულმა საქართველომ“ 5 ოქტომბრის ნომერში გამოაქვეყნა ოთარ ჩხეიძის „პარლამენტური სამეფო ხელისუფლებისათვის“.³² ნომერი ხელიდან ხელში გადადიოდა და მინავლულ ოცნებას უღვივებდა ყველანაირი დეფიციტით შეჭირვებულ და მაინც ოპტიმიზმგამოულეველ თბილისელებს, სრულიად საქართველოს: როცა ფარნავაზის, აღმაშენებლის, მეფე თამარის, გიორგი ბრწყინვალეს, ერეკლეს... ნაკვალევზე დააბიჯებ ამ დაღოცვილ მიწაზე, როცა გულისგულში სულ გტკივა წმინდა ნინოს ვაზის ჯვრის დახრილი ფრთები და თუ შენი პატარა, სანუკვარი ქვეყნის ძველი დიდება გეოცნებება, შეუძლებელია ასეთ პუბლიკაციას გულგრილად შეხედე... კვლავ მოჭარბებული ემოცია, ისევ – გვერდზე გაწეული აკადემიზმი, მაგრამ: „ადამიანურ ემოციათა გარეშე ხომ არასოდეს არსებულა, არ არსებობს და, ვერც ვერასოდეს იარსებებს ჭეშმარიტების ადამიანური ძიება...“³³ მით უფრო, როცა საქმე ყველაზე სანუკვარს – შენი სამშობლოს ბედ-იღბალს, მისი გადარჩენის გზათა ძიებას ეხება.

ოთარ ჩხეიძის პოლიტიკურ-პუბლიცისტური ესეი „პარლამენტური სამეფო ხელისუფლებისათვის“ ჭეშმარიტების დადგენისა და არგუმენტირებულად, დამაჯერებლად მკითხველისთვის მიწოდების კლასიკური ნიმუშია. სიტყვასთან ჭიდილში გამობრძმედილი ავტორი იდეის წარმოჩენის ტრადიციულ, ნაცად ხერხს იყენებს და ორი დიამეტრალურად განსხვავებული თეორიის, ორი კონცეფციის შეპირისპირება-ანალიზის გზით მივყავართ საბოლოო დასკვნისაკენ. ავტორის მიზანი, პირველყოფლისა, მარქსისტული თეორიის კრიტიკა და სახელმწიფოს კლასიკური თეორიის უპირატესობის ჩვენებაა, რაც პუბლიკაციის ლიდშივე თვალსაჩინოვდება: „მარქსისტ-თეორეტიკოსებმა ყველა თეორია რო თავდაყირა დააყენეს, იგივე ბედი ეწია სახელმწიფოს თეორიასაცა. სახელმწიფოს თეორიაც კლასობანას განსაზღვრებიდან გამოიტანეს, კლასობანას განსაზღვრებიდანა და ისტორიის ფორმაციებად დაყოფისაგანა“.³⁴

შემდეგ ოთარ ჩხეიძე კვლავ შედარება-ანალოგიის მეთოდით გამოწვლილვით შეაფასებს სახელმწიფოს კლასიკური თეორიის მომარჯვებით დადგენილ-გამოყოფილ სამ სახელმწიფო სისტემას: სამეფო-მონარქისტულს, რესპუბლიკურ-დემოკრატიულსა და დესპოტურ-ტირანულს. განიხილავს მათ ისტორიული რაკურსით: „სახელმწიფოს კლასიკური თეორია ამ სამი სისტემიდან შედარებით უფრო ჰუმანურად სამეფო ხელისუფლებას მიიჩნევს.

ამ თეორიის მიხედვით: სამეფო ხელისუფლება კანონიერი ხელისუფლებაა. აქვს კანონები და კანონებს იცავს. კანონის დაცვა მისი ღირსებაა. ღირსება მისი სიმტკიცის საფუძველია. ზომიერებაც ღირსების შედეგია, სამართლიანობაცა.

დემოკრატიული ხელისუფლებისათვის კანონი ცვალებადია, მერყევია, გარდამავალია. დაჯგუფებათა დაპირისპირებანი კანონიერებას არღვევს. ძნელდება დაცვა

ზომიერებისა. დაჯგუფებათა ბელადები ვნებათა ტყვეობაში ექცევიან. ხალხი ითიშება, იბნევა, შეიძლება რო ყველაფერი გადაჰდგოს, შეიძლება რო ინერტულ მასადაც გადაიქცეს. უფრო ხშირად ვნებანი აწვევტენ და ტირანულ ხელისუფლებისათვის გზა ხსნილია...

ტირანულმა ხელისუფლებამ კანონი არ იცის. კანონი ცალკეა, ხელისუფლება ცალკე. ტირანულ ხელისუფლებას მართავს შიში, შიში და გუნება-განწყობა ტირანისა. შიში, დესპოტიზმი, მონად აქცევს ადამიანსა და ეცემა მორალი, პარტახდება ყოველივე ღირებული. ადამიანური ღირსება ნადგურდება...“.³⁵

ავტორი ნაბიჯ-ნაბიჯ, ლოგიკური მსჯელობით, წანამძღვრებითა და არგუმენტებით, მკაცრი, დარბაისლური კახური იუმორით, სარკაზმით, ისტორიული ფაქტების მოშველიებითა თუ ეფექტური შედარება-პარალელების გავლებით, ერის ისტორიის ზედმიწევნით ცოდნითა და მოვლენათა არსის ზუსტი გააზრებით მიგვიკვლევს გზას უმთავრესი იდეის, უმნიშვნელოვანესი თეზისისაკენ – „სადაც რო შეწყდა, იქიდანვე უნდა გაგრძელდეს“: „ორასი წელიწადი. დაცემისა და განიადგების ორასი წელიწადი...

სათქმელად ადვილია.

სანუგეშოდ ისღა დაგვრჩენია, არაბებიც რო ორასი წელიწადი ბატონობდნენ ჩვენში და რუსობაც, ალბათ, მეტხანს ვეღარ გასტანს.

არაბობას წამოუდგა ქართველი ხალხი. ისახება იმედები, წამოუდგება რუსობასაცა. ისახება, მხოლოდ ისახება.

ჩვენი სახელმწიფოებრივი ცხოვრება მაშინ შეწყდა, როცა დაიბადა სამეფო ხელისუფლების საპარლამენტო სამეფო ხელისუფლებად გარდაქმნის აზრი. ეს იყო პროგრესული პოლიტიკური მრწამსი იმ დროისათვის და, ალბათ, საქართველოს სახელმწიფოებრივი გადარჩენის საშუალებაც ეს იყო, მაგრამ „მფარველობის ტრაქტატმა“

ყველაფერთან ერთად ესეც წაშალა. სახელმწიფოებრივი ცხოვრებაც შეწყდა. პოლიტიკური აზროვნებაც გაქარწყლდა. თანდათანობითა, ბრძოლითა, წინააღმდეგობითა, მაგრამ ბოლოსდაბოლოს მაინც გაქარწყლდა.

და მგონია: სადაც რო შეწყდა, იქიდანვე უნდა გაგრძელდეს“.³⁶ ეს ბოლო დებულება ამ პოლიტიკურ-პუბლიცისტური წერილის, ვიტყოდი – გამოკვლევის ღერძია, დვრიტაა, რის დასაბუთებასაც ესწრაფვის ავტორი ყველა თვალსაზრისით და ყველა რაკურსით: „ეს უნდა იყოს ლოგიკური და შესაფერისიც უნდა იყოს ჩვენი დროისა, ჩვენი დღევანდელი პოლიტიკური ვითარებისათვისა.

არც მოძველებულად ითქმის. სწორედ ამგვარ პოლიტიკურ საფუძვლებს ემყარება თუნდაც ინგლისის, იაპონიის, ესპანეთის, ბელგიის სახელმწიფოებრიობა და ვერავინ იტყვის, ჩამორჩენილ სახელმწიფოებად რო ითვლებოდნენ ეს ქვეყნები, ანთუ პოლიტიკურადა, ანთუ ეკონომიკურადა, ანთუ კულტურის თვალსაზრისითა. ვერავინ იტყვის“.³⁷

ამას მოჰყვება ესთეტიკური ტრიადა: სიმართლე, სიკეთე, სილამაზე, რაც მეტი თვალსაჩინოებისთვის პუნქტებად, ვიტყოდი – საპროგრამო დებულებებად გამოვეყო:

- „თუ რაიმე უშველის საქართველოსა, სადი, ამაღლებული ტრადიციების აღდგენა უშველის.
- ტრადიციები ისტორიაა. ისტორია ცხოვრებაა ერისა. ერის სიცოცხლე ტრადიციების სიცოცხლეა.
- ქართული ეკლესია და სამეფო ხელისუფლება ქართველი ხალხის უმაღლესი ტრადიციაა, ორივე ერთადა, ერთად შემტკიცებული. ეკლესია აღორძინების გზას დაადგა, ოღონდ, ცალკე მაინც. მარტომარტო მაინც გაუჭირდება იტვირთოს უმძიმესი მოვალეობა: აღადგინოს პატიოსნება და

შრომის უნარიანობა, რაც რო დაჰკარგა ხალხმა ამ ხანგრძლივი მონობის მანძილზე. ტვირთებით იტვირთა, ოღონდ ძალიან გაუჭირდება. მეფეა აქ აუცილებელი.

- ის დიდი რომანტიკაა აუცილებელი, რაც ჯერ კიდევ რო შემორჩენილა ჩვენს ხალხში და რაც სამეფო საქართველოს უკავშირდება. ამ რომანტიკის გაღვივებაა აუცილებელი.
- ზნეობის ამადლებას იდეალები სჭირდება!
- არ უნდა დაგვაეჭვოს: ამერიკის შეერთებული შტატებიც შეინარჩუნებდა მეფობასა. არ გააჩნდა ამისი ტრადიციები, ვერც შეინარჩუნებდა, რაღა თქმა უნდა. სამაგიეროდ, სხვა ტრადიციები შეჰქმნა. შეეძლო ძლიერ ქვეყანასა და შეჰქმნა. ჩვენ არ მოგვიხერხდება სხვა ტრადიციების არც შექმნა და არც მორგება“.³⁸

ამ ბოლო დებულებით ავტორი ქვეტექსტურად, მაგრამ ცალსახად მიაინიშნებს მკითხველს, რომ არ ეგების ბრმად მივბადოთ, თუნდაც, სუპერსახელმწიფოს. მას თავისი გზა, საკუთარ შესაძლებლობათა შესაბამისი არჩევანი აქვს, ჩვენ: „ნუ დაგვარგავთ ძველსა გზასა“, ნაცადს, საიმედოს, ჩვენეულს. ამ აზრს კვლავ ისტორიული პარალელთა, შედარებაში გამოვლენილი ჭეშმარიტების ჩვენების გზით გვისაბუთებს: „საფრანგეთის რევოლუციამ დააშავა, მეფეს რო მოჰკვეთა თავი, ცუდი ნიშნში გადაიღო და ცუდი ვნებები გააღვივა. რევოლუციებმა ამითაც გაიტყეს სახელი. საფრანგეთმა ისევ მოიწვია ბურბონები, ოღონდ ვეღარ შეინარჩუნა. საფრანგეთი საფრანგეთია. საფრანგეთი დამოუკიდებელი, თავისუფალი და აღორძინებული ქვეყანაა. დიდი ქვეყანაა. დიდი ერია. ჩვენ მცირე ვართ. გატანჯულნი ვართ. გაჭირვებულნი ვართ. ამასთან: ვნახოთ, რას მოგვიტანს, ვნახოთ ის, რაც გამოგვიცდია, განახლებული, რაღა თქმა უნდა: პარლამენტური სამეფო ხელისუფლება“.³⁹

და ბოლოს – დანასკვი, ცალსახად გამოხატული გზა ხსნისა, მორიგ ბეწვის ხიდზე ერის უსაფრთხოდ, უდანაკარგოდ გატარების შანსი, რომლის ვერ ან არგამოყენება, მწარე ისტორიული გამოცდილებით, კატასტროფას უქადის ქვეყანას: „მეფობის აღდგენა გაგვათავისუფლებს სანაცვლო სახელისუფლო ინსტიტუტის შექმნისაგანა, რის გამოცდილებაც არ გაგვანჩნია და რაც უთუოდ დიდ შეხლაშემოხლას, დიდ გაწამაწიას გამოიწვევს. ხალხი დაიბნევა. უთუოდ დაიბნევა. დაბნეული ხალხი ბრბოა. ეყო ბრბოობა ჩვენს ხალხსა. ეყო, საკმარისია. ან უნდა ავიშოროთ საფრთხე ბრბოდ გადაქცევისა, ან გამოსავალს ვეღარ მივაგნებთ. ერი ხალხია. ბრბო აღარც ხალხია და აღარც ერი. ბრბოს მეფეც ვეღარას წაადგება. ბრბოში ტირანია წამოიშრება. ეს წინასწარმეტყველება არავის ეგონოს. ეს ისტორიაა“.⁴⁰

ბრძენკაცის ეს ძვირფასი შეგონება მართლაც რომ წინასწარმეტყველური გამოდგა, მისი კეთილშობილი თავმდაბლობის მუხედავად. ამაზე ვწერდი წლების წინათ. გამეორება მომიწევს, ვინაიდან საკითხი, პრობლემა, კვლავ აქტუალურია და, რაც დრო გადის, უფრო და უფრო მწვავედება, უფრო და უფრო საშური ხდება მისი მოგვარება. არადა, დაგვიტოვა სულკურთხეულმა კლასიკოსმა მწერალმა, გულანთებულმა მამულიშვილმა და გამჭრიახმა პოლიტიკოსმა ოთარ ჩხეიძემ ვითარების ზუსტი ანალიზი, პროგნოზი, რეკომენდაციები, მოქმედების გეგმა და პერსპექტივის უტყუარი ხედვა... ვინ იცის, რამდენად უკეთ წარიმართებოდა ქვეყნის, ერის ბედი, ვისაც ჯერ არს ყური, გულისყური რომ მიეპყრო მართალი კაცის გულწრფელი, ათეულწლობით გამოტანჯული და ნაფიქრი, ფასდაუდებელი შეგონებებისათვის. იქნებ, ჯერ კიდევ არ იყოს გვიან. იქნებ, ახლა მაინც, როცა ყველა ვხედავთ (ვისაც დანახვა სურს, ცხადია) რომ: „მაშინდელი ქაოტური „დემოკრატიის“ – ფულსა თუ იოლ კარიერას დახარბებული ხალხის ბრბოდქცევის ზღვარზე მი-

სული „დემოკრატიის“ წიაღიდან მართლაც „წამოიშრება“ ახალი ტიპის, „ნაციონალების“ ტირანია, რომელსაც, მართლაც, მხოლოდ ქვეყნის შიგნით ეყო ძალა, მხოლოდ ქვეყნის შიგნით მიიტანა ენერგიული იერიში, თანაც, ყოველივე წმინდასა და მამულიშვილურზე... რაც შეხება „ძღვეამოსილ იმპერიას“, მან მუქარა შეასრულა 2008 წლის აგვისტოში და ახალი იერიშებისთვისაც გამზადებულია. ოთარ ჩხეიძის მიერ მეოთხედ საუკუნეზე მეტის (30 წლის) წინათ შემოთავაზებული „დინჯი, დინჯი, ოღონდ არა ხანგრძლივი დაფიქრებისა“ კი, რა მოგახსენოთ! საამისოდ ჯერაც „ვერ მოიცალა“ ერმა და ბერმა. დრო კი არ იცდის, „დრო ხომ უცნაურია: ღვას, ღვას და უეცრად გადაბრუნდება“.⁴¹

დრო, მართლაც, უღმობლად სწრაფად გვეცლება ხელიდან. ახლა უკვე გრძელი 36-ე წელი დაიწყო მას შემდეგ, რაც ეს გამოწვევლილვითი ანალიზი, გეგმა-გაფრთხილება-შეგონებანი გამოქვეყნდა უპირველეს ქართულ გაზეთში, მწერლების გაზეთში. ნომერი ხელიდან ხელში გადადიოდა... უყვარდა მკითხველს მწერლების გაზეთი, ენდობოდა, სჯეროდა მწერლური სიტყვის, მითუფრო – ოთარ ჩხეიძის...

ვისაც ძალა შესწევდა და მოვალეც იყო ყურად ელო, ქმედითი ნაბიჯი გადაედგა, დაფიქრებულიყო მაინც და, თუნდაც, ბჭობა გაემართა, მსჯელობა, აეწონ-დაეწონა კითხული კაცის აზრი, ეს, რატომღაც, არ გააკეთა.

იქნებ, ახლა მაინც მივაპყროთ ყური დიდი წინაპრის გაფრთხილებას. ვენდოთ მისი მოწამებრივი, მუდმივი ბრძოლით გავლილი ცხოვრების გამოცდილებას, მწერლურ და ადამიანურ უტყუარ აღდგომას. დავფიქრდეთ მაინც ამ ყოველივეზე.

პოლიტიკურ-სამართლებრივი თეორიისა და პრაქტიკის თანახმად, ტირანიის თავიდან ასაცილებლად, სახელმწიფო ხელისუფლება რამდენიმე ერთმანეთისგან დამოუკიდებელ შტოს შორის უნდა გადანაწილდეს.

ხელისუფლების გადანაწილების იდეა ძველი რომიდან მოდის. იგი კვლავ აქტუალური გახდა შუა საუკუნეების ევროპისათვის, ვინაიდან სამეფო ძალაუფლების აბსოლუტიზმის საფრთხე გაჩნდა და მისი თავიდან აცილების გზათა ძიება დაიწყო. თანამედროვე სახით ინგლისელმა ფილოსოფოსმა ჯონ ლოკმა (1632-1704) და ფრანგმა განმანათლებელმა ფილოსოფოსმა და ადვოკატმა შარლ ლუი დე მონტესკიემ (1689-1755) ჩამოაყალიბეს დოქტრინა.

დღეს დემოკრატიულ ქვეყნებში ორი მიმართულებით უნდა განხორციელდეს ხელისუფლების დანაწილება: ჰორიზონტალურად და ვერტიკალურად. პირველი გულისხმობს საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების შტოების გამოყოფას და დამოუკიდებელ ლეგიტიმაციას; მეორე – ცენტრალურ, რეგიონულ და მუნიციპალურ ხელისუფლებათა შორის უფლებამოსილების გადანაწილებას.⁴²

ყველა ჭეშმარიტად დემოკრატიულ სახელმწიფოში არის კიდევ მეოთხე ხელისუფლება, რაც თანამედროვე მედიის ყველა დარგს მოიცავს ერთი უცილობელი პირობით – მხოლოდ მისი ზნეობრიობისა და ეთიკურობის შემთხვევაში.⁴³ ტერმინი „მეოთხე ხელისუფლება“ ინგლისში გაჩნდა. ერთ-ერთი გავრცელებული ვერსიით, პირველად ჟურნალისტები ასე მოიხსენია ბრიტანელმა პოლიტიკოსმა, იმჟამად პარლამენტარმა ედმუნდ ბერკმა.⁴⁴ ადრე (1837 წლიდან) ეს ტერმინი მხოლოდ პრესისა და პრესის წარმომადგენელთა სინონიმი იყო. „დღეს უკვე „ძველ მედიადქვეულ“ პროფესიას ასეთი საპატიო წოდება იმის გამო მიენიჭა, რომ იგი განასახიერებს საზოგადოების იმ სეგმენტს, რომელსაც პოლიტიკურ სისტემაზე ზემოქმედების არაპირდაპირი, მაგრამ გადამწყვეტი როლი აკისრია“.⁴⁵ ცხადია, მეოთხე ხელისუფლება არ წარმოადგენს ხელისუფლების რეალურ შტოს. ეს მეტაფორა მედიის ძალმოსილების გამოხატულებაა იმ შემთხვევაში, როცა იგი „სიმართლის

სიკეთით დამკვიდრებას“ (არისტოტელე) ემსახურება და მის სიტყვას ძალა, ფასი, დამაჯერებლობა და, ამდენად, საზოგადოებაზე ზეგავლენის მოხდენის უნარი გააჩნია.

ოთხივე ხელისუფლების (ხელსუფლების სამი შტო და „მეოთხე ხელისუფლება“) დამოუკიდებლობის შემთხვევაში, ვფიქრობ, პარლამენტური სამეფო ხელისუფლების არსებობა საქართველოში სავსებით გამართლებულია, არათუ – სასურველი: „მეფე, რომელიც მეფობს, მაგრამ არ მართავს; მართავს პარლამენტი“. მეფე ხომ „განსულიერებული ხატია ზეციური მეუფისა“. მეფე, რომელიც „ერის სულიერი და სახელმწიფოებრივი გადარჩენის პროცესს განამტკიცებს“. რაც უმთავრესია: „სადაც რო შეწყდა, იქიდანვე უნდა გაგრძელდეს“.⁴⁶ „ვნახოთ, რას მოგვიტანს, ვნახოთ ის, რაც გამოგვიცდია, განახლებული, რაღა თქმა უნდა: პარლამენტური სამეფო ხელისუფლება“.⁴⁷

ვფიქრობ, გაწყვეტილი პოლიტიკური მსვლელობის აღდგენა უადრესად სასარგებლო იქნება საქართველოს, როგორც სუვერენული ქვეყნის, საერთაშორისო ავტორიტეტის, პრესტიჟის, მისი ისტორიული იმიჯისა და სახელმწიფოებრივი სიძლიერისათვის: „ხის სიმაღლეს ხომ ფესვებიდან ზომავენ“...

ლიტერატურა ■ References

1. ჯოხაძე მაკა (2009). სამოთხე უსიყვარულოდ (კრებული). თბილისი: „ინტელექტი“, იხ.: „მახუნცეთის ჩანქერი“, გვ. 256.
2. იქვე.
3. ინგოროყვა პავლე (1978). თხზულებათა კრებული (შვიდ ტომად), ტომი IV. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“, იხ.: „ძველ-ქართული მატრიანე „მოქცევაი ქართლისაი“ და ანტიკური ხანის იბერიის მეფეთა სია (IV საუკუნე ძველი

- წელთაღრიცხვისა – 310-იანი წლები ახალი წელთაღრიცხვისა), გვ. 503-562. Retrieved from <https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/434510/1/Txzulebata_Krebuli_1978_Tomi_IV.pdf>
4. Пойа, Д. (1975). *Математика и правдоподобные рассуждения*. Издание второе, под редакцией С. А. Яновской, перевод с английского И. А. Вайнштейна, Москва: «Наука». Retrieved from <https://www.mathedu.ru/text/poia_matematika_i_pravdopodobnye_rassuzhdeniya_1975/p2/>
 5. Киш, Э. Э. (1964). *Репортажи*. Перевод с немецкого, Москва: Изд-во Московского университета, стр. 24.
 6. ბალანჩივაძე რევაზ, ტყეშუაშვილი დიანა (2020). კრიტიკული აზროვნების საფუძვლები: ჟურნალისტებისათვის. თბილისი: „უნივერსალი“, გვ. 200-202, 160-165.
 7. იქვე.
 8. დეკანოზი არჩილ (მინდიაშვილი) (1997). აღდგა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია, აღდგება ბაგრატიონთა სამეფო ტახტიც. საქართველოს სამეფო კლუბი = Royal Club of Georgia. Retrieved from <<https://www.georoyal.ge/?MTID=1&id=69>>
 9. დეკანოზი არჩილ (მინდიაშვილი) (1997). ქადაგებანი და თარგმანები. თბილისი: „ტრიადა“.
 10. იქვე.
 11. იქვე.
 12. კრიტიკული აზროვნების საფუძვლები (ბალანჩივაძე, ტყეშუაშვილი 2020), გვ. 200-202, 160-165.
 13. ქადაგებანი და თარგმანები (დეკანოზი არჩილ, 1997).
 14. იქვე.
 15. იქვე.
 16. იქვე.
 17. მამა არჩილ მინდიაშვილის ქადაგება მამა გიორგი ბაზილაძესა და საქართველოზე (25 მაისი, 2013). დავით8819, YouTube. Retrieved from <<https://www.youtube.com/watch?v=RqJpMUHKhA8>> სრულად იხ.: დეკანოზ არჩილ მინდიაშვილის ქადაგებები (2024). @motsikuli, YouTube. Retrieved from <<https://www.youtube.com/@motsikuli>>

18. დეკანოზ არჩილ მინდიაშვილის ქადაგებები (2018). აუდიო-ჩანაწერები, ვიდეოჩანაწერები. *Motsikuli*. Retrieved from <<https://motsikuli.com>>
19. სამოთხე უსიყვარულოდ (ჯოხაძე, 2009), გვ. 256.
20. Paine, Thomas (2020). *The essential Thomas Paine collection: Common sense; The American crisis; Rights of man; The age of reason*. 1st Edition printed and sold by W. & T. Bradford on February 14, 1776; independently published.
21. Tkebuchava, Diana (2024). Thomas Paine and the Pain of Common Sense. *BRAMS*, 5(10), 29-41 (In Georgian).
22. Ibid.
23. კრიტიკული აზროვნების საფუძვლები (ბალანჩივაძე, ტყეშუაშვილი 2020), გვ. 106-107.
24. მამალაძე გაიოზ. განხილვა – კონსტიტუციური (შეზღუდული) ანუ საპარლამენტო მონარქია. საქართველოს სამეფო კლუბი = Royal Club of Georgia. Retrieved from <<https://www.georoyal.ge/?MTID=1&TID=75&id=741>>
25. 2007 წელს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ წამოაყენა იდეა ქვეყანაში კონსტიტუციური მონარქიის შემოღების შესახებ, როცა „მეფე მეფობს, მაგრამ არ მართავს“, რაც იმას ნიშნავს, რომ მეფეს ექნება სიმბოლური სტატუსი, ქვეყანას კი მართავს პარლამენტი და ხალხის მიერ არჩეული მთავრობა პრემიერ-მინისტრის ხელმძღვანელობით.
26. ღვინჯილია ჯანსუღ (1989). სული აღმაშენებელი. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, გვ. 5.
27. მეტრეველ როინ (2002). 2004 წელი – რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების 900 წლისთავი. თბილისი: „საარი“.
28. Mirotadze, David (2026). Restoring the State and Political Consolidation in 14th-Century Georgia: A Historical and Political Analysis of the Reign of George V the Brilliant. *BRAMS*, 7(16), 11-35 (In Georgian); p. 27.
29. Ibid.
30. ჩიკვილაძე დადი (შემდ.-რედ.) (2010). ქართული პუბლიცისტიკა: ქრესტომათია, XX საუკუნე. ნაკვეთი პირველი, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა; ქიქოძე გერონტი – „პატარა სამშობლო“.

31. ჩხეიძე ოთარ (2010). დროდადრო (ჩანაწერები). თბილისი: „ინტელექტი“.
32. ჩხეიძე ოთარ (5 ოქტომბერი, 1990). პარლამენტური სამეფო ხელისუფლებისათვის. გაზეთი „ლიტერატურული საქართველო“, №40 (2768).
33. *Математика и правдоподобные рассуждения*. (Пойа, 1975).
34. სული აღმაშენებელი (ღვინჯილია, 1989), გვ. 5.
35. იქვე.
36. იქვე.
37. იქვე.
38. იქვე.
39. იქვე.
40. იქვე.
41. კრიტიკული აზროვნების საფუძვლები (ბალანჩივაძე, ტყეშუაშვილი 2020), გვ. 164-165.
42. ოსიანინიკოვა ნუნუ, ურიდია სამსონ, ვაშაკიძე კახაბერ, მიქიაშვილი ნინო (2004). მოხელის სამაგიდო ლექსიკონი. რედაქტორი – ვაჟა გურგენიძე, თბილისი: გაეროს განვითარების პროგრამა.
43. ტყეშუაშვილი დიანა (2011). ჟურნალისტიკამცოდნეობა მომჭნავე დისციპლინათა ჭრილში. თბილისი: „უნივერსალი“, გვ. 119-135.
44. Nadare Maia (2020). *The media mill: Political communication*. Tbilisi: Publishing House Universal (in Georgian), p. 96.
45. Cooke, Phoebe (30 July 2019), *The expression was first used in a parliamentary debate more than 200 years ago*, The Sun.
46. პარლამენტური სამეფო ხელისუფლებისათვის (ჩხეიძე, 1990).
47. იქვე.
48. მინდიაშვილი არჩილ, დეკანოზი (28 სექტემბერი, 2001). ენა, სარწმუნოება და მონარქია. თავდაზნაურთა და მათ თანამდგომთა საკრებულოს მიერ ორგანიზებული კონფერენცია „გზა მონქარქიისაკენ“, თბილისი: საქართველოს საპატრიარქო. Retrieved from <<https://orthodoxy.ge/tserilebi/archil/monarqia.htm>>